

Miért lehet sikeres invádor egy őshonos növény?

MOLNÁR Edit

MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, 2163 Vácrátót

Egy új, jövevény faj megjelenése, beépülése a flórába megszokott jelenség. Ritkábban fordul elő viszont, hogy egy őshonos faj korábbi élőhelyeiről kilépve más területeken jelenjen meg, ill. ott elterjedjen. A késeiperje [*Cleistogenes serotina* (L.) Keng] a Magyar Középhegység több társulásában (lejtősztyepprétek, sziklagyepek) megtalálható. Élőhelyeinek közös jellemzője, hogy meleg, száraz, tápanyagban szegény, bázikus talajú termőhelyek. Síkvidéki, homoki előfordulását először KÁRPÁTI Zoltán említette 1954-ben. FEKETE Gábor a 70-es években a fülöpházi homokpusztán találta meg. Később mások is észlelték a Duna-Tisza közti homokvidéken. E homoki termőhelyek sajátosságai hasonlóak a hegyvidéki termőhelyekéhez. BAGI István a fülöpházi homokterületeken a faj elterjedését térképezve kimutatta, hogy a késeiperje inváziója gyors, hat év alatt kb. 20%-kal nőtt az újonnan elfoglalt területek nagysága.

Egy terület sikeres meghódításához az invádornak rendelkeznie kell az invázió során előnyös tulajdonságokkal, pl. hatékony szaporodási és terjedési módokkal, nagymérvű plaszticitási és kompetíciós képességgel, genetikai variabilitással stb. A homokon történő késeiperje invázió tanulmányozásakor egy homoki populáció (Fülöpháza) jellemzőit hasonlítottuk össze három, a Magyar Középhegységből – eltérő alapközetről (homokkő: Ivád, Dachsteini mészkő: Keszölc, amfibol andezit helyenként Lajta mészkő: Nagymaros) – származó populáció jellemzőivel.

A sikeres invázió feltételei közül vizsgáltuk a reprodukív képesség alakulását. A késeiperjén az autogámia mindkét típusa előfordul. A chasmogam virágzatot a csúcsi füzér alkotja, a cleistogam virágzatot a levélhüvely rejtí. Ezért fontos a levelek tövenkénti mennyiségének alakulása. Mivel a hajtásonkénti átlagos levélszám csaknem azonos minden termőhelyen, az összlevélszám nem a hajtás hosszúságának, hanem a hajtások számának függvénye. A legtöbb hajtást és levelet a homoki populáció egyedeinél észleltük. Szoros, szignifikáns korrelációt a levélszám és a cleistogam virágzati tengelyek száma között csak a homoki és a homokkői populáció (Ivád) esetében kaptunk. A késeiperje cleistogam terméseinek mennyisége többszörösen felülmúlta a chasmogam termések számát minden termőhelyen. A reprodukív kimenet alapján a legreproduktívabb a homoki és a homokkői populáció volt.

A reprodukív képességre vonatkozó termőhelyi összehasonlítások alapján megállapítható, hogy a homokkői és a homoki populáció a legeredményesebb. De míg homokkővön a *Cleistogenes* terjedése térbelileg korlátozott, a homokon történő terjedés térbeli limitációja minimális.

Abstract

Why does a native plant become a successful invador?

E. MOLNÁR

A native plant species [*Cleistogenes serotina* (L.) Keng] earlier known from the mountain regions of Hungary recently has invaded some sandy habitats of the Great Hungarian Plain. Among criteria of the successful invasion the reproductive capacity was also studied based on the comparisons of different mountain and sandy populations. The formation of cleistogamous seeds is much more intensive than chasmogamous seeds in every habitats. The quantity of cleistogamous seeds depending on the number of shoots and leaves per plant is the greatest in the sandy habitat. The reproductive output is the most effective in the populations of sandy and sandstone habitats. But there are no spatial constrains in the distribution of *Cleistogenes serotina* in the sandy habitat.